

Assessing and Analyzing Good Governance in Rural Areas The Case of Zirkuh County

Javad Mikaniki¹

Received: 10/05/2025

Accepted: 29/07/2025

Introduction

Rural good governance, with respect to its indicators, is considered one of the most important and effective approaches to addressing the challenges facing rural development. Zirkuh County, located on the border of South Khorasan Province, despite its relative regional capacities and environmental potential, does not enjoy a favorable position in terms of development indicators. Accordingly, the adoption of good governance—given its positive impacts—can play an effective role in the development of rural areas, as it fosters collective consensus and cooperation. Considering the importance of management in achieving sustainable development, along with new management paradigms grounded in good governance, this study seeks to assess the state of governance in the rural areas of Zirkuh County. The research aims to answer the following questions:

- What is the current status of governance indicators in the studied villages? And how do the districts of Zirkuh County rank in relation to one another based on the level of rural governance?

Research Methodology

The present study is descriptive-analytical in nature, documentary-survey in terms of data collection, and applied in terms of its objectives. In the library phase, the theoretical foundations of the research were compiled through consultation of libraries, relevant books, theses, and scientific and research databases. Subsequently, a survey was conducted, and questionnaires were distributed in the selected sample

1. Associate Professor, Department of Geography, Faculty of Literature and Humanities, University of Birjand, Birjand, Iran (Corresponding Author)
Email: javadmikaniki@birjand.ac.ir

COPYRIGHTS

2023 by the authors. Published by the General Office of Islamic Culture and Direction southern Khorasan. This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)
<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

villages. After data collection, the level of good governance in the sample villages was assessed and analyzed by section using descriptive statistics and inferential tests. A one-sample t-test was employed to determine the degree of good governance in the villages, and SPSS 26 software was used for data analysis. The statistical population of the study consisted of 46 villages with more than 50 households in Zirkuh County, comprising a total of 7,220 households. Zirkuh County is administratively divided into three districts (Central, Shaskuh, and Zohan) and six rural districts (Zirkuh, Petergan, Shaskuh, Behnabad, Zohan and Afin). Cochran's formula was used to estimate the sample size, resulting in 364 households at the household level. For greater precision, the sample size was increased to 373 households.

Findings

In the Central District of Zirkuh County, the indicators of participation, rule of law, accountability, and consensus orientation were above the average level, while the indicators of responsibility, transparency, efficiency, and justice orientation were below average. Among these, the participation indicator had the highest mean score (3.42), whereas the justice orientation indicator had the lowest mean (2.06). From the perspective of the sampled households in Shaskuh District, the indicators of participation, rule of law, accountability, and consensus orientation were at an average level and slightly above the numerical threshold of 3, while the other indicators were assessed below the desired level. In this district, the participation indicator had the highest mean (3.38), and the responsibility indicator had the lowest (2.33). The findings for Zohan District indicated that the indicators of participation, rule of law, and consensus orientation were above average, whereas the remaining indicators were below average. Overall, the results indicate that in all districts of Zirkuh County, the participation indicator exceeds the desired numerical threshold and ranks first, reflecting the participatory capacity of the rural community in modern rural management within the study area. However, the results of the tests reveal that the overall status of good governance in the study area is unfavorable. Specifically, the mean score of rural governance indicators was 2.52 in the Central District, 2.87 in Shaskuh District, and 2.84 in Zohan District, with statistically significant differences. The results further show that the participation indicator in the studied villages of Zirkuh County had the highest mean (3.40). The indicators of rule of law (mean = 3.28) and accountability (mean = 3.11) were at a relatively favorable level, whereas the other indicators—responsibility, consensus orientation, transparency, efficiency and effectiveness, and justice orientation—were below the desired numerical threshold. Among all indicators, efficiency and effectiveness had the lowest mean (2.34) from the perspective of the sampled households, indicating a poorer status compared to the other governance indicators.

Discussion

Among the eight main indicators of good governance, only the participation indicator in all three districts under study (Central, Shaskuh, and Zohan) had a mean above the desired numerical level (3) and was reported as statistically significant. This finding indicates that the rural community in the study area has a high capacity and willingness to participate in decision-making processes and local governance. Participatory capacities, both in terms of subjective participation (individuals' mindset toward participation, collective thinking, and cooperative will in problem-solving) and objective participation (interaction among villagers, involvement in public and social activities), were at a satisfactory level in the study area. In contrast, the other indicators, including transparency, accountability, justice orientation, and efficiency and effectiveness, were in an unfavorable condition. In particular, the indicators of efficiency and effectiveness (mean = 2.34) and justice orientation (mean = 2.49) were at the lowest levels. These results suggest that governance structures in the rural areas under study face serious challenges from the perspective of the local community, especially regarding effectiveness, social justice, and transparency. Overall, the mean of the good governance indicators across the three districts of Zirkuh County was below the desired level, and these differences were statistically significant.

Keywords: Good Governance, Rural Management, Sustainable Development, Zirkuh County.

References

- Azimi Amoli, J., & Rokneddin Eftekhari, A. (2014). Hokmravāi-ye roostāyi: Modiriyat-e touse'e-ye pāyadār [Rural governance: Sustainable development management]. Tehran: SAMT. [In Persian]
- Barker, D. (2000). Local governance: A model of sustainable rural resource management for the Third World. *International Journal of Agricultural Resources, Governance and Ecology*, 1(1), 43–55.
- Bednarek-Szczepańska, M. (2024). The role of local communities in the process of siting of the unwanted facilities within the rural areas in Poland. *Eastern European Countryside*, 25. <https://doi.org/10.12775/EEC.2019.003>
- Beryl, A., Radin, R., Agranoff, A., O'M., Bowman, C. G., Buntz, J., Ott, S., Romzek, B. S., & Wilson, R. E. (2022). New governance for rural America: Creating intergovernmental partnerships. *Kansas Open Book, University of Kansas*. <https://doi.org/10.17161/1808.32697>
- Buzarjomehri, K., Esmaeili, A., & Rumyani, A. (2017). Naqsh-e dānesh-e bomi-ye roostāyiān dar zist-paziri-ye manāteq-e roostāyi; mored-shenāsi: roostāhā-ye Dovin va Tukur, shahrestān-e Shirvān [The role of rural indigenous knowledge in rural livability: A case study of Dovin and Tukur villages, Shirvan County]. *Regional Urban Planning and Geography*, 7(24), 93–110. [In Persian]
- Chen, Z., Li, Y., Liu, Y., & Liu, X. (2021). Does rural residential land expansion pattern lead to different impacts on eco-environment? A case study of Loess hilly and gully region, China. *Habitat International*, 117, 102436.
- Dadvarkhani, F., Salmani, M., Farhadi, S., & Zare, Z. (2011). Hokmravāi-ye khob rāhbord-i barāye kahesh-e faqr-e roostāyi [Good governance as a strategy for rural poverty reduction]. *New Perspectives in Human Geography (Human Geography)*, 3(4), 103–120. [In Persian]
- Davids, G., Prince, T., Makiva, M., & Fagbadebo, O. (2021). A rural perspective on the practice and challenges of community participation in post-apartheid South Africa: Insights from Rural Beaufort-West Municipality. *Journal of African Studies and Development*, 11(3), 47–56.
- Dazhuan, G., & Yuqi, L. (2021). A strategy of rural governance for territorial spatial planning in China. *Journal of Geographical Sciences*, 31(9), 1349–1364. <https://doi.org/10.1007/s11442-021-1900-6>
- Detotto, C., Giannoni, S., & Goavec, C. (2021). Does good governance attract tourists? *Tourism Management*, 82(3), 104155. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2020.104155>
- Elmenofi, G. A. G., El Bilali, H., & Berjan, S. (2014). Governance of rural development in Egypt. *Agricultural Science*, 59(2), 285–296.
- Evans, P. B. (Ed.). (2002). *Livable cities: Urban struggles for livelihood and sustainability*. University of California Press.
- Faiz, A., Wang, W., & Bennett, C. (2012). Sustainable rural roads for livelihoods and livability. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 53(3), 1–8.
- Fateminia, S. (2007). Farhang-e shahrvandi: Mahsool va mahmal-e hokmrāvi-ye khob, sāzman-e kārā va shahrvand-e fa'al [Civic culture: Product and vehicle of

- good governance, efficient organization, and active citizenry]. *Social Welfare*, 7(26), 35–58. [In Persian]
- Goodwin, M. (1998). The governance of rural areas: Some emerging research issues and agendas. *Journal of Rural Studies*, 14(1), 5–12.
- Hu, G., Wang, J., Fahad, S., & Li, J. (2023). Influencing factors of farmers' land transfer, subjective well-being, and participation in agri-environment schemes in environmentally fragile areas of China. *Environmental Science and Pollution Research*, 30(2), 4448–4461.
- Ichplani, P., Kumar, A., & Mayberry, J. (2018). Engaging rural communities in communication processes. *The Journal of Development Communication*, 29(2), 62–75.
- Khalili, L., Kazemiyeh, F., & Yadavar, H. (2024). Arzyabi-ye asar-hā-ye hokmrāvai-ye khob dar pāydari-ye roostāhā (mored-e motāle'e: roostāhā-ye Badustān-e gharbi, shahrestān-e Haris) [Evaluation of good governance impacts on village sustainability: Case study of western Badustan villages, Haris County]. *Geography and Human Relations*, 7(1), 89–113. [In Persian]
- Khodapnah, K. (2021). Arzyabi-ye asar-hā-ye hokmravāi-ye shāyeste bar zist-paziri-ye roostāhā; mored-e motāle'e: bakhsh-e markazi-ye shahrestān-e Ardabil [Assessing the impacts of good governance on village livability: A case study of Central District, Ardabil County]. *Regional Planning*, 11(41), 83–100. [In Persian]
- Khosravi, N. (2017). Barrasi-ye tatbiqi-ye shākhese-hā-ye hokmravāi-ye matloub va touse'e-ye pāyadār-e roostāyi (mored-e motāle'e: shahrestān-e Birjand) [Comparative study of optimal governance indicators and rural sustainable development: A case study of Birjand County] (Unpublished master's thesis). Faculty of Literature and Humanities, Birjand University, Birjand, Iran. [In Persian]
- McGill, R. (1998). Urban management in developing countries. *Cities*, 15(6), 463–471. [https://doi.org/10.1016/S0264-2751\(98\)00041-9](https://doi.org/10.1016/S0264-2751(98)00041-9)
- Momeni, A., Jahanshiri, M., & Azmi, A. (2020). Asarāt-e hokmravāi-ye khob bar zist-paziri-ye sekonatgāh-hā-ye pirāshahri dar dehestān-e ādrān [Effects of good governance on the livability of peri-urban settlements in Adran rural district]. *Tose'eh-ye Fazāhā-ye Pirāshahri [Peri-Urban Space Development]*, 2(3), 193–205. [In Persian]
- Mouratidis, K., & Yiannakou, A. (2022). What makes cities livable? Determinants of neighborhood satisfaction and neighborhood happiness in different contexts. *Land Use Policy*, 112(1), 783–794. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2021.105855>
- Rahmani Fazli, A., Monshizadeh, R., Rahmani, B., & Alipourian, J. (2017). Tahlil-e jāyegāh-e modiriyat-e rostāyi-mabani bar roykard-e hokmrāvi-ye khob dar touse'e-ye pāyadār-e roostāyi (motāle'e moredi: moghāyese-ye bakhsh-e markazi-ye Kuhdasht va bakhsh-e Lavasanat) [Analysis of rural management based on good governance approach in rural sustainable development: A case

- study comparing Central Kuhdasht and Lavasanat districts]. *Journal of Rural Research and Planning*, 6(1), 17–34. [In Persian]
- Roknoddin Eftekhari, A., Azimi Amoli, J., Pourtaheri, M., & Ahmadipour, Z. (2011). Tabyin-e rabeteh-ye rahyafte-hokmravaii-ye khob tose'eh-ye pāydār-e rūstāei dar manātegh-e rūstāei-ye ostān-e Māzandarān [Explaining the relationship between the good governance approach and sustainable rural development in rural areas of Mazandaran Province]. *Pazhuhesh-haye Roustaei [Rural Research]*, 2(4), 1–34. [In Persian]
- Ruth, M., & Franklin, R. S. (2014). Livability for all? Conceptual limits and practical implications. *Applied Geography*, 49, 18–23. <https://doi.org/10.1016/j.apgeog.2013.09.018>
- Sharifzadeh, M. S., Abdollahzadeh, G., Salehi Taleshi, F., & Khaje Shahkouhi, A. (2017). Hokmrāvai-ye shāyeste-ye mabani bar sarmāye-ye ejtemā'i dar modiriyat-e rostāyi dar shahrestān-e Juybār [Good governance based on social capital in rural management in Juybar County]. *Geographical Planning of Space*, 7(23), 105–122. [In Persian]
- Statistical Center of Iran. (2022). Sāl-nāmeḥ-ye āmāri-ye ostān-e Khorāsān-e Jonubi [Statistical yearbook of South Khorasan Province]. Retrieved February 20, 2025, from. <https://amar.org.ir/Portals/0/PropertyAgent/6200/Files/36320/401-29-01.pdf> [In Persian]
- Usón, T. J., Klonner, C., & Hofle, B. (2016). Using participatory geographic approaches for urban flood risk in Santiago de Chile: Insights from a governance analysis. *Environmental Science & Policy*, 66(2), 62–72. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2016.08.002>
- Yurui, L., Luyin, Q., Qianyi, W., & Karácsonyi, D. (2020). Towards the evaluation of rural livability in China: Theoretical framework and empirical case study. *Habitat International*, 105, 102241. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2020.102241>
- Zaitul, Z., Desi, I., & Neva, N. (2023). Good governance in rural local administration. *Administrative Sciences*, 13(1), 1–19. <https://doi.org/10.3390/admsci13010019>
- Zhu, B., Yang, M., & Chu, X. (2024). Good governance and innovation: Economic freedom matters. *Technological Forecasting and Social Change*, 205(3), 123527. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2024.123527>

مقاله‌ی علمی - پژوهشی

سنجش و تحلیل حکمروایی خوب در نواحی روستایی

مورد مطالعه: شهرستان زیرکوه

جواد میکانیکی^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۲/۲۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۵/۰۷

مشاهده‌ی مقاله‌ی منتشر شده: دوره‌ی ۱۹، شماره‌ی ۴

http://www.farhangekhorasan.ir/article_226312.html

چکیده

حکمروایی خوب الگوی مدیریتی نوین جهت حل چالش‌های فراروی توسعه‌ی روستایی است و شاخص‌های آن پیشران و لازمه‌ی توسعه پایدار روستایی به حساب می‌آید؛ براین اساس، پژوهش حاضر با هدف سنجش و تحلیل وضعیت حکمروایی خوب در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان زیرکوه انجام گرفته است. این تحقیق، از نظر هدف، کاربردی و ماهیت آن توصیفی - تحلیلی است. روش نمونه‌گیری، احتمالی و از نوع طبقه‌ای - تصادفی بوده است. جامعه‌ی آماری مورد مطالعه روستاهای بالای ۵۰ خانوار شهرستان زیرکوه (شامل ۴۶ روستا با ۷۲۲۰ خانوار) بوده که، با استفاده از فرمول کوکران، حجم نمونه‌ی ۳۷۳ خانوار به دست آمد. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسش‌نامه‌ی محقق ساخته شامل ۸ شاخص در قالب ۷۵ گویه است. پایایی ابزار اندازه‌گیری برای شاخص‌های پژوهش براساس آلفای کرونباخ بین ۰/۹۰۱ تا ۰/۷۸۷ محاسبه شد. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها، از آماره‌های توصیفی مانند میانگین، انحراف معیار و برای تحلیل استنباطی نیز از آزمون تی تک‌نمونه‌ای استفاده شد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که از میان شاخص‌های

۱. دانشیار گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران (نویسنده مسئول)

javadmikaniki@birjand.ac.ir

COPYRIGHTS

2023 by the authors. Published by the General Office of Islamic Culture and Direction southern Khorasan. This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

هشت‌گانه‌ی حکمروایی خوب، مشارکت با میانگین ۳/۴، قانون‌محوری ۳/۲۸، پاسخ‌گویی و اجماع‌محوری با میانگین ۳/۱۱ در وضعیت نسبتاً مطلوب و دیگر شاخص‌ها پایین‌تر از حد مطلوب عددی آزمون (میانگین ۳) ارزیابی شد. شاخص مشارکت دارای بالاترین میانگین (۳/۴) و شاخص‌های شفافیت و مسئولیت‌پذیری دارای پایین‌ترین میانگین (۲/۴۵) است. به طور کلی، نواحی روستایی شهرستان زیرکوه از حیث شاخص‌های حکمروایی خوب در وضعیت نامطلوبی قرار دارند؛ با این حال از منظر جامعه‌ی محلی شاخص‌های مشارکت، قانون‌محوری، پاسخ‌گویی در حد نسبتاً مطلوب و سایر شاخص‌ها (مسئولیت‌پذیری، اجماع‌محوری، شفافیت، کارایی و اثربخشی، عدالت‌محوری) پایین‌تر از حد مطلوب عددی آزمون ارزیابی شد.

واژه‌های کلیدی: حکمروایی خوب، مدیریت روستایی، توسعه‌ی پایدار، شهرستان زیرکوه.

مقدمه

مفهوم توسعه‌ی انسانی، که در آن بسط قابلیت‌های انسانی، ارتقای توانایی‌های فردی، افزایش مشارکت مردمی و تأمین حقوق کلیه‌ی آحاد انسانی مورد نظر است، می‌تواند در درازمدت به پایداری و نهادینه‌سازی توسعه منجر شود؛ از این رو، برنامه‌ریزان و دست‌اندرکاران امور توسعه بایستی هم‌پوشی فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و محیطی را مد نظر داشته باشند و برای تحقق آن توسعه‌ی اکولوژیکی، محو کامل فقر و محدودیت را در دستور کار خود قرار دهند و عدالت اجتماعی را از یاد نبرند و بر مشارکت حداکثری مردم در فرایند توسعه تأکید ورزند. تحقق اهداف توسعه‌ی پایدار انسانی مستلزم ایجاد هماهنگی بین ابعاد گوناگون آن است. توسعه‌ی اقتصادی پایدار بدون توسعه‌ی اجتماعی، فرهنگی و سیاسی امکان‌پذیر نیست و توسعه‌ی فرهنگی، اجتماعی و سیاسی نیز بدون نگرش منطقی و علمی به توسعه‌ی اقتصادی در بلندمدت راه به جایی نخواهد برد؛ از طرف دیگر هماهنگی هدف‌های ملی و بخشی با واقعیت‌های منطقه‌ای ضرورتی انکارناپذیر است تا از این طریق بتوان سیاست‌های کلان را با قابلیت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مناطق مختلف سازگار نمود. براساس اصل جامعیت و یکپارچه بودن فعالیت‌های توسعه در رفع عدم تعادل‌های اقتصادی و اجتماعی درون مناطق، توزیع عادلانه‌ی امکانات و ثمرات آن در میان آحاد جامعه از خصیصه‌های نظام اقتصادی پویا و سالم است. گام نخست، در این زمینه، تدوین

برنامه‌های کارآمد و منطبق بر واقعیت‌ها، تحقق عدالت اجتماعی و شناسایی شرایط موجود است. حکمروایی خوب روستایی، با توجه به شاخص‌های آن، یکی از مهم‌ترین و کارآمدترین روش‌های حل چالش‌های فراروی توسعه روستایی است. شهرستان زیرکوه یکی از شهرستان‌های مرزی استان خراسان جنوبی است که، علی‌رغم ظرفیت‌های نسبی منطقه‌ای و برخورداری نسبی از توان‌های محیطی از حیث شاخص‌های توسعه، از وضعیت مطلوبی برخوردار نیست؛ لذا رویکرد حکمروایی خوب با توجه به نتایج آن می‌تواند در توسعه روستاها مؤثر باشد؛ زیرا حکمروایی خوب زمینه‌ساز توافق جمعی و تشریک مساعی را به دنبال خواهد داشت. با توجه به اهمیت مدیریت در تحقق توسعه پایدار و الگوهای جدید مدیریت، مبتنی بر حکمروایی خوب، این پژوهش سعی بر این دارد تا به سنجش حکمروایی در نواحی روستایی شهرستان زیرکوه بپردازد. پژوهش حاضر در صدد پاسخ‌گویی به این دو پرسش است:

- شاخص‌های حکمروایی در روستاهای مورد مطالعه در چه وضعیتی قرار دارند؟

- بخش‌های شهرستان زیرکوه براساس سطح حکمروایی روستایی در چه وضعیتی نسبت به یکدیگر قرار دارند؟

پیشینه پژوهش

پژوهش‌های متعددی درباره حکمروایی خوب روستایی به سرانجام رسیده که به مهم‌ترین آن‌ها اشاره می‌شود:

دادورخانی و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهشی به بررسی ارتباط حکمروایی خوب و کاهش فقر در نواحی روستایی پرداخته‌اند. نتایج پژوهش نشان داد حکمروایی خوب از طریق راهکارهای افزایش مشارکت فقرا، افزایش قابلیت‌های فقرا از طریق بهبود خدمات اساسی، ایجاد فرصت‌های اقتصادی از طریق افزایش میزان دسترسی به بازار، ایجاد تور ایمنی مناسب در برابر شوک‌های اقتصادی و تأمین امنیت فقرا، در برابر فساد، جرم و جنایت، سبب کاهش فقر می‌شود.

رکن‌الدین افتخاری و همکاران (۱۳۹۰) در تحقیقی با عنوان «تبیین رابطه رهیافت حکمروایی خوب و توسعه پایدار روستایی در مناطق روستایی استان مازندران» این موضوع را مطرح کردند که حکمروایی خوب رهیافتی تطبیقی در برنامه‌ریزی و مدیریت مناسب در قلمرو سرزمینی برای

دستیابی به توسعه‌ی پایدار به شمار می‌آید و در پایان به این نتیجه رسیدند که، با طی کردن مسیر، هر چه بیشتر از شرق استان مازندران به سمت غرب استان می‌رویم بر پایداری روستاها افزوده می‌شود و حکمروایی روستایی وضعیت مطلوب‌تری می‌یابد.

عظیمی آملی و رکن‌الدین افتخاری (۱۳۹۳)، در اثری با عنوان «حکمروایی روستایی: مدیریت توسعه پایدار» به شرح حکمروایی روستایی پرداخته‌اند و بر این باورند که رویکرد حکمروایی روستایی فرایند تأثیرگذار تمام ارکان اثرگذار روستایی بر مدیریت روستاهاست. در این رهیافت، تمامی کنش‌گران جامعه‌ی روستایی به همیاری افزایش خواهند پرداخت تا توسعه‌ی پایدار روستایی نهادینه شود. مهم‌ترین شاخص‌هایی که بانک جهانی و سازمان‌های بین‌المللی برای سنجش وضعیت حکمروایی خوب معرفی کرده‌اند، عبارت‌اند از: قانون‌محوری، مسئولیت‌پذیری، شفافیت، اجماع‌گرایی، مشارکت مردمی، عدالت و برابری، کارایی و اثربخشی، و مشروعیت؛ با عنایت به این شاخص‌ها، به نظر می‌رسد باید به رهیافت انسان‌گرا توجه کرد. رویکرد انسان‌گرا به توسعه‌ی کیفی آحاد انسانی می‌اندیشد و، بیش از هر چیز، بر خود آگاه کردن آنان نسبت به هویت و توانمندی‌شان تأکید می‌ورزد.

خسروی (۱۳۹۶) در پایان نامه‌اش با عنوان بررسی تطبیقی شاخص‌های حکمروایی مطلوب و توسعه پایدار روستایی (مورد مطالعه شهرستان بیرجند) نشان داد منطقه از لحاظ حکمروایی مطلوب روستایی و توسعه‌ی پایدار روستایی در وضعیت مطلوبی قرار ندارند و دهستان‌های شهرستان بیرجند از نظر سطح حکمروایی مطلوب روستایی و توسعه‌ی پایدار روستایی همسطح نیستند و در رتبه‌های متفاوتی نسبت به هم قرار دارند و همچنین بین حکمروایی مطلوب روستایی و توسعه‌ی پایدار روستایی رابطه‌ی مثبت و معناداری وجود دارد؛ به طوری که روستاهایی که از وضعیت حکمروایی مطلوبی برخوردار هستند پایداری بهتری نیز دارند.

مؤمنی، جهانشیری و عزمی (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان «اثرات حکمروایی خوب بر زیست‌پذیری سکونتگاه‌های پیراشهری در دهستان ادران» نشان دادند رابطه‌ای قوی بین تمام شاخص‌های حکمروایی خوب و زیست‌پذیری برقرار است. می‌توان این‌گونه عنوان کرد که رعایت عدالت از جانب مدیران محلی با استفاده از الگوی حکمروایی خوب باعث توزیع برابر امکانات و

بهبود زیست‌پذیری و افزایش کیفیت زندگی هر چه بیشتر در مناطق روستایی پیراشهری منطقه‌ی مورد مطالعه شده است.

خداپناه (۱۴۰۰) در پژوهشی با موضوع «ارزیابی اثرات حکمروایی شایسته بر زیست‌پذیری روستاها؛ مورد مطالعه: بخش مرکزی شهرستان اردبیل» نشان داد با افزایش مشارکت‌گرایی میزان زیست‌پذیری در مناطق روستایی افزایش می‌یابد.

المنافی، البیلالی و برجان^۱ (۲۰۱۴) در پژوهشی با عنوان حکمرانی و توسعه روستایی در مصر به این نتیجه رسیدند که استراتژی توسعه‌ی روستایی در این کشور نیاز به ساختاری همراه با یکپارچگی و تشریک مساعی همه‌ی بازیگران در عرصه‌ی مدیریت و برنامه‌ریزی در جهت رسیدن به اهداف توسعه‌ی روستایی و در نهایت توسعه‌ی اجتماعی - اقتصادی حقیقی، امنیت غذایی و کاهش فقر دارد.

خلیلی، کاظمیه و یادآور (۱۴۰۳) در پژوهشی با عنوان «ارزیابی اثرات حکمروایی خوب در پایداری روستاها (مورد مطالعه: روستاهای بدوستان غربی شهرستان هریس)» با استفاده از رویکرد پیمایشی در پژوهش به ارزیابی شاخص‌های حکمروایی خوب در محدوده‌ی مورد مطالعه پرداختند. یافته‌های استنباطی پژوهش حاکی از آن است، که در بررسی شاخص‌های هشتگانه‌ی حکمروایی خوب، شاخص توافق جمعی و کارایی و اثربخشی با میانگین ۱۹/۳ در بالاترین وزن و روستای شیخ رجب در شاخص مشارکت و روستای شاملو در شاخص عدالت‌محوری، با میانگین ۳۰/۲، پایین‌ترین وزن را کسب کردند.

توسعه‌ی روستایی در سایه‌ی بهره‌گیری از الگوهای کارآمد و مشارکت آحاد اجتماعی، به منظور افزایش قدرت مردم در تصمیم‌گیری و مشارکت تمامی کنشگران جامعه‌ی روستایی، امکان‌پذیر است؛ براین‌اساس پژوهش حاضر با رویکرد پیمایشی در گستره‌ی جغرافیایی شهرستان مرزی زیرکوه به انجام رسیده است تا شناخت علمی از وضعیت شاخص‌های حکمروایی روستایی و امکان دستیابی به اهداف توسعه‌ی پایدار روستایی براساس اصول و شاخص‌های آن را فراهم آورد.

مبانی نظری

حکمروایی خوب روستایی

امروزه روستاها، با وجود دارا بودن منابع تولیدی و کشاورزی متعدد، با مسائل و مشکلاتی فراوانی مانند فقر، بیکاری و ضعف زیرساخت مناسب اقتصادی مواجه هستند که توسعه‌ی روستاها را تا حدودی غیرممکن ساخته است (بوذرجمهری و همکاران، ۱۳۹۶: ۹۷). به همین دلیل توسعه‌ی روستاها از طریق مدیریت شایسته و کارآمد و بهره‌گیری از شیوه‌های مشارکتی مبتنی بر حضور مردم در فرایند توسعه امکان‌پذیر است (خداپناه، ۱۴۰۰: ۹۱). یکی از الگوهای نوین مدیریتی الگوی حکمروایی خوب است که نشان‌دهنده‌ی عملکرد خوب، شفافیت، مشارکت، مسئولیت‌پذیری، پاسخ‌گویی، قانون‌مندی، توافق جمعی، کارایی و اثربخشی و عدالت‌محوری است.

حکمروایی خوب، با دخالت دادن مردم در فرایند برنامه‌ریزی، آن‌ها را از افراد منفعل به افراد فعال تبدیل کرده و با دخیل کردن مردم در مسائل مربوط به خودشان و سرنوشتشان و همچنین رسیدن به توافق جمعی و اجماع و با در نظر گرفتن منافع همه‌ی افراد و گروه‌ها به دنبال ایجاد سازمان‌های مبتنی بر جوامع محلی به عنوان بستری برای تسهیل مشارکت فعال افراد محلی می‌باشد (Elmenafi, El Bilali & Berjan, 2024: 286). این رویکرد، با تکیه بر سه رکن اصلی دولت و بخش خصوصی و جامعه‌ی مدنی، به حضور فعال و اثرگذار این ارکان در سایه‌ی مشارکت، شفافیت، پاسخ‌گویی، قانونمندی، عدالت، کارایی، اثربخشی، مسئولیت‌پذیری، اجماع‌گرایی و توسعه‌ی انسانی تأکید دارد (رحمانی فضلی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۴۱).

حکمروایی خوب برای دستیابی به توسعه‌ی پایدار در قلمرو هر سرزمین جزء ضروریات است. علاوه بر این، فرایند رابطه‌ی صحیح و منطقی بین حکومت‌کنندگان و شهروندان با هدف به حداکثر رساندن بهزیستی عمومی و توجه به بهره‌مندی مادی و معنوی انسان‌ها و رفع نیازهای آنان و حمایت از حقوق اساسی و آزادی شهروندان در همه‌ی مکان‌ها و زمان‌ها تلقی می‌شود (شریف‌زاده و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۱۹). حکمروایی خوب بر چگونگی دست یافتن به حکومتی که بتواند زمینه‌ساز توسعه‌ای مردم‌سالار و برابرخواهانه باشد تأکید دارد (رکن‌الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۷). براین اساس، می‌توان گفت الگوی حکمروایی خوب روستایی شیوه‌ی نوین مدیریتی و اداره‌ی جامعه به شیوه‌ی مردم‌سالارانه است که در جهت حاکمیت، مشارکت،

مسئولیت‌پذیری، پاسخگویی و شفاف‌سازی تلاش می‌کند و می‌تواند توسعه‌ی هر چه بیشتر سکونتگاه‌های روستایی را تحقق بخشد. به سخن دیگر، حکمروایی شایسته‌ی روستایی مبین و مستلزم تحقق مشارکت‌گرایی، قانون‌مندی و عدالت‌محوری، مسئولیت‌پذیری و پاسخ‌گویی و شفافیت، چرایی و اثربخشی در مدیریت روستایی و به طور مشخص در ساختار و کارکرد تشکلهای و نهادهای میدانی مدیریت روستا، یعنی شوراهای اسلامی و دهیاری‌ها، است. منظور از مشارکت در حکمروایی خوب روستایی قدرت تأثیرگذاران بر تصمیم‌گیری‌ها و سهیم‌شدن روستایی در قدرت است.

مشروعیت نیز پدیده‌ای دموکراتیک بوده و وقتی در جامعه‌ی روستایی به وجود می‌آید که پشتیبانی اکثریت مردم روستایی طبق قوانین و مقررات را به همراه داشته باشد (Barker, 2000: 52). در حکمروایی خوب روستایی، مفهوم اثربخشی و کارایی دربرگیرنده‌ی استفاده‌ی پایدار از منابع طبیعی و حفظ محیط‌زیست است. منظور از عدالت، ایجاد فرصت‌های مناسب برای همه‌ی شهروندان در زمینه‌ی ارتقای وضعیت رفاهی خود، تلاش در جهت تخصیص عادلانه‌ی منابع و مشارکت اقشار محروم در اعلام نظر و تصمیم‌گیری‌ها است. در حکمروایی روستایی شفافیت به معنای اختیار دادن به روستاییان برای تبدیل شدن به افرادی حسابرس در جامعه‌ی روستایی و نیز داشتن حق اظهارنظر و دسترسی به اطلاعات آزاد است (Uson & et al., 2016: 65). پاسخگویی امری حیاتی برای مسئله‌ی حکمروایی خوب است؛ نه تنها نهادهای دولتی بلکه بخش خصوصی و سازمان‌های جامعه‌ی مدنی باید نسبت به عموم مردم و همه‌ی افراد بهره‌ور پاسخگو باشند. به طور کلی هر نهاد یا سازمانی نسبت به کسانی که در ارتباط مستقیم با تصمیمات آن‌ها قرار دارند پاسخگو خواهند بود.

تا قبل از دهه‌ی ۱۹۸۰م، اصطلاح حکمرانی مترادف با دولت در فعالیتهای مربوط به امور عمومی یک ملت استفاده می‌شد. با توسعه‌ی تئوری حکمرانی، مفهوم حکمرانی خوب، به دلیل موفقیت آن در رسیدگی به نگرانی در مورد دستیابی به همکاری بین دولت و شهروندان، در مدیریت امور عمومی به کانون توجه تبدیل شده است (Zhu, Yang & Cho, 2024: 205). حکمروایی خوب در فضاهای روستایی فرایندی است که در آن همه‌ی ارکان دخیل در روستا بر مدیریت روستایی، با تمام سازوکارهایی که با آن‌ها بتوان به سوی تعالی و پیشرفت روستا و مردم

روستایی حرکت کرد، با هم متحد می‌شوند (رکن‌الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۲). به بیان دیگر، حکمروایی خوب روستایی این تضمین را می‌دهد که اولویت‌های توسعه‌ی پایدار فضاهای جغرافیایی مبتنی بر اجماع و اتفاق نظر جامعه‌ی محلی سامان و تحقق یابد. این در حالی است که پایداری و مطلوبیت حکمروایی منوط به جامع‌نگری و یکپارچه‌نگری در فرایند پایایی و استمرار کارکردی آن است. به عبارت دیگر، زمانی حکمروایی مطلوب تحقق می‌یابد که تمامی کنشگران و بازیگران عرصه‌ی محلی در همه‌ی فرایندهای سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، سازماندهی، اجرا و نظارت حضور داشته باشند (Mc Gill, 1998: 469). بدین‌سان، یکی از وظایف و تلاش‌های بایسته‌ی مدیران و دست‌اندرکاران توسعه‌ی فضاهای جغرافیایی، تسهیل مشارکت و درگیری شهروندان در امور حکمروایی است. در نظریه‌ی حکمروایی، کارآمدی حکومت تابعی از چگونگی ارتباط مردم با حکومت است (فاطمی‌نیا، ۱۳۸۶: ۴۳)؛ از این‌رو، حکمروایی خوب (مطلوب) به منزله‌ی سلسله‌مراتبی شدن قدرت دولت و تقسیم آن به سطوح فوق‌الذکر همراه با مشارکت مردم، نهادهای محلی و سازمان‌های غیردولتی است که می‌تواند صدای فقیرترین، کوچک‌ترین و آسیب‌پذیرترین افراد و گروه‌های جامعه و سکونتگاه‌های دور از مرکز و در حاشیه را به گوش تصمیم‌گیران در هنگام تخصیص منابع عمومی رساند.

حکمروایی روستایی در حوزه‌ی حکمروایی منطقه‌ای قرار می‌گیرد که شامل آن قدرتی است که استعدادها را برای عمل کردن، به‌وسیله‌ی آمیزه‌ای از منابع و مهارت‌ها و اهدافشان، در مشارکتی پایدار و ماندنی هدایت می‌کند (Goodwin, 1998 : 9) که چنانچه به خوبی گسترش یابد، آن گاه تغییر در قواعد ساختار دولتی، توازن حقوق ذینفعان، بهبود روش‌های تصمیم‌گیری، اجرای قانون، مشارکت مردمی و نظایر آن نیز به خوبی تحقق پیدا خواهد کرد .

حکمرانی روستایی نقش مهمی در توسعه و ثبات نواحی روستایی دارد و بر نوسازی ملی و مدیریت منابع تأثیر می‌گذارد (Chen & et al., 2021: 122). اصول حکمرانی خوب، مانند انصاف، فراگیر بودن، شفافیت و پاسخگویی برای اداره‌ی محلی مؤثر روستایی ضروری است (Zaitul & et al., 2023: 14). تکامل مدل‌های حکمرانی، مانند شوراهای ملی و دولتی توسعه‌ی روستایی، منعکس‌کننده‌ی تغییر رویکردهای مشترک بین دولتی در توسعه‌ی روستایی است (Beryl & et al., 2022: 147). در کشورهایی با دموکراسی‌های درحال‌گذار مشارکت دادن

جوامع روستایی در فرایندهای تصمیم‌گیری برای توسعه‌ی حکومت‌داری مردمی حیاتی است. علاوه بر این، حکمرانی فضایی روستایی، با تمرکز بر روابط انسان و زمین و تنظیم مؤثر فضای روستایی، به برنامه‌ریزی فضایی ملی کمک می‌کند و سیستم‌های حکمرانی روستایی را تقویت می‌کند (Dazhuan & Yuqi, 2021: 1352). به طور کلی، درک و اجرای شیوه‌های حکمرانی صحیح برای توسعه‌ی پایدار روستایی و پیشرفت ملی اساسی است.

جوامع روستایی از طریق فعالیتهای مختلفی مانند تهیه‌ی طومار، سازماندهی جلسات محلی، شرکت در بحث با مقامات یا سرمایه‌گذاران، ارائه‌ی پیشنهادات و نظرها در مورد پروژه‌ها و همکاری با بازیگران خارجی درگیر فرایندهای تصمیم‌گیری می‌شوند (Bednarek, 2024: 372). با این حال، چالش‌هایی در حفظ مشارکت مؤثر جامعه در طول مراحل برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری و اجرا وجود دارد (Davids & et al., 2021: 52). مطالعات بر اهمیت مشارکت جامعه در تصمیم‌گیری به عنوان جنبه‌ای اساسی دموکراسی و حکمرانی خوب تأکید می‌کنند. علاوه بر این، ابتکارات اجتماعی در توانمندسازی گروه‌های به‌حاشیه‌رانده‌شده با تقویت صدای آن‌ها و تسهیل تغییرات در سطح خرد در جوامع مفید بوده است (Ichplani & et al., 2018: 72). در حال حاضر، حکمرانی خوب به عنوان یکی از ارکان دستیابی به اهداف توسعه‌ی پایدار در نظر گرفته می‌شود و به طور خاص با هدف ۱۶ (ترویج جوامع عادلانه، صلح‌آمیز و فراگیر) مرتبط است. صرف نظر از دیدگاه اقتصادی، اجتماعی یا زیست‌محیطی، حکمرانی خوب به سنگ بنای تحقق طرح‌های مربوطه تبدیل شده است (Detotto & et al., 2021: 121).

توسعه‌ی پایدار و زیست‌پذیری روستایی

اهداف توسعه‌ی پایدار سازمان ملل برای سال ۲۰۳۰ م بر اهمیت ایجاد زیستگاه‌های پایدار و قابل‌زیست و در عین حال پرداختن به نابرابری‌های منطقه‌ای در ساخت و ساز و توسعه تأکید می‌کند و، در چهارچوب پایداری، مفهوم زیست‌پذیری روستایی ابعاد مختلفی را در بر می‌گیرد که به کیفیت زندگی روستایی کمک می‌کند؛ این شامل شرایط و عوامل کلی است که جوامع روستایی را به مکان‌های مطلوب برای زندگی تبدیل می‌کند، از جمله کیفیت زندگی و رفاه در مناطق روستایی. به گفته‌ی برخی از نویسندگان، زیست‌پذیری روستایی شامل محیط‌زیست

بوم‌شناختی طبیعی، محیط اجتماعی و فرهنگی، محیط اقتصادی و سایر عناصر مرتبط است (Faiz & et al., 2012: 7). در حال حاضر، ارتقای کیفیت زندگی و شادکامی به عنوان یک هدف اساسی در پیشرفت جامعه‌ی بشری مطرح شده است. به همین ترتیب، ساکنان مناطق روستایی نیز شروع به دنبال کردن شرایط زندگی بهبود یافته کرده‌اند که منجر به اهمیت روزافزون زیست‌پذیری به عنوان یک عامل تعیین‌کننده در کیفیت و جذابیت زندگی روستایی شده است (Hu & et al., 2023: 4456).

به گفته‌ی نیومن^۱، زیست‌پذیری را می‌توان به عنوان نتیجه‌ی تأثیرات چندوجهی و بیان پایداری محیطی، که ساکنان را قادر می‌سازد تا به کیفیت زندگی قابل قبولی دست یابند، تعریف کرد. ایوانز نیز اذعان داشته که زیست‌پذیری هم‌پایداری وجود انسان و هم جنبه‌های اکولوژیکی را در بر می‌گیرد (Evans, 2002: 117). برخی از محققان استدلال می‌کنند که زیست‌پذیری ارتباط نزدیکی با کیفیت زندگی دارد؛ زیرا نشان‌دهنده‌ی تأثیر مستقیم شرایط زندگی و محیط مطلوب بر زندگی ساکنان است. برخی از محققان همچنین پیشنهاد کرده‌اند که روستای قابل سکونت را می‌توان به عنوان مکانی تعریف کرد که ساکنان می‌توانند نیازهای خود را برآورده کنند و تمایلی برای نقل مکان نداشته باشند (Mouratidis & Yiannakou, 2022: 790). زیست‌پذیری روستایی، همانطور که قبلاً گفته شد، به مجموعه‌ای از شرایط و عوامل اشاره دارد که به رفاه در مناطق روستایی کمک می‌کنند.

زیست‌پذیری روستایی، به دلیل ماهیت پیچیده آن، با استفاده از شاخص‌ها و دیدگاه‌های متنوع ارزیابی می‌شود. شاخص‌هایی، مانند سطوح آلودگی و پوشش سبز و مناظر طبیعی، محیط‌زیست محیطی را ارزیابی می‌کنند. عوامل اقتصادی شامل اشتغال، هزینه‌ی زندگی، درآمد و رفاه است؛ در حالی که عوامل اجتماعی شامل حکمرانی روستایی، امنیت و تعاملات است. زیرساخت‌ها، خدمات عمومی، آموزش و مراقبت‌های بهداشتی جنبه‌های حیاتی محیط منطقه‌ای هستند (Yurui & et al., 2020: 146). باید توجه داشت که معیارهای ارزیابی در مناطق مختلف، به دلیل تأثیر بافت تاریخی و فرهنگی، متفاوت است (Ruth & Franklin, 2014: 21).

روش تحقیق و محدوده‌ی مورد مطالعه

پژوهش حاضر، از نظر ماهیت، از نوع تحقیقات توصیفی - تحلیلی و، از نظر گردآوری داده‌ها، از نوع اسنادی - پیمایشی است و، از حیث هدف، در زمره‌ی پژوهش‌های کاربردی به حساب می‌آید. در مرحله‌ی کتابخانه‌ای، با مراجعه به کتابخانه‌ها، بهره‌گیری از کتب و پایان‌نامه‌های مرتبط با موضوع و مراجعه به پایگاه استنادی جهان اسلام، ایرانداک و دیگر نمایه‌های علمی و پژوهشی و استفاده از نسخ الکترونیک پایان‌نامه و مقالات مرتبط با موضوع، مبانی نظری پژوهش جمع‌آوری شد. در ادامه، عملیات پیمایشی و توزیع پرسش‌نامه در روستاهای نمونه تحقیق انجام و پس از جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از آماره‌های توصیفی و آزمون‌های استنباطی به سنجش و تحلیل سطح حکمروایی خوب در روستاهای نمونه به تفکیک بخش انجام شد و برای تعیین درجه‌ی حکمروایی خوب در روستاها از آزمون t تک‌نمونه‌ای و برای تحلیل داده‌ها از محیط نرم‌افزار Spss 26 استفاده شده است. روایی محتوایی پرسش‌نامه از طریق اخذ نظرات اساتید و کارشناسان توسعه‌ی روستایی و جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی انجام شد و برای اطمینان از پایایی ابزار اندازه‌گیری در مرحله‌ی پیش آزمون پس از تکمیل ۳۰ پرسش‌نامه، در جامعه‌ی نمونه تحقیق، آلفای کرونباخ (جدول ۱) محاسبه و نتایج پایایی مطلوب ارزیابی شد.

جدول ۱. مقادیر آلفای کرونباخ مربوط به شاخص‌های پژوهش

شاخص	تعداد گویه	مقدار آلفا	تعداد گویه	شاخص	مقدار آلفا
مشارکت	۱۲	۰/۹۰۱	۹	اجماع محوری	۰/۸۱۷
قانون محوری	۹	۰/۷۹۸	۱۰	شفافیت	۰/۸۵۴
پاسخ‌گویی	۸	۰/۸۴۳	۱۰	کارایی و اثربخشی	۰/۷۹۶
مسئولیت‌پذیری	۹	۰/۸۷۹	۸	عدالت محوری	۰/۷۸۷

(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴)

جامعه‌ی آماری پژوهش کلیه‌ی روستاهای بالای ۵۰ خانوار شهرستان زیرکوه (شامل ۷۲۲۰ خانوار در ۴۶ روستا) بوده است. شهرستان زیرکوه دارای سه بخش (مرکزی، شاسکوه، زهان) و شش دهستان (زیرکوه، پترگان، شاسکوه، بهناباد، زهان، افین) است. برای برآورد حجم نمونه، از فرمول کوکران استفاده شد که براین اساس، حجم نمونه در سطح خانوار تعداد ۳۶۴ به دست آمد و برای دقت بیشتر به ۳۷۳ خانوار افزایش یافت. جدول ۲ روستاهای مورد مطالعه و حجم نمونه به تفکیک هر روستا را نشان می‌دهد.

$$n = \frac{Nt^2.pq}{Nd^2 + t^2.pq}$$

n = تعداد نمونه‌ی آماری؛

N = جامعه‌ی آماری ۷۲۲۰

t = سطح اطمینان ۱/۹۶

d = دقت موردنظر برای نمونه‌گیری (۰/۰۵)

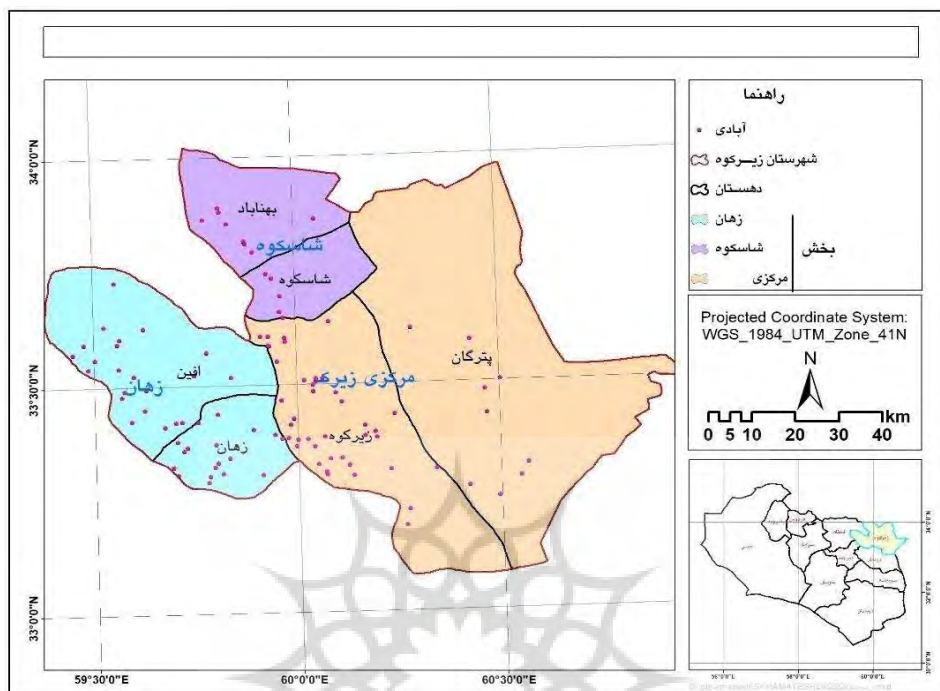
p = احتمال تأثیر متغیر مستقل بر وابسته (۰/۵)

q = احتمال عدم تأثیر متغیر مستقل بر وابسته (۰/۵)

$$n = \frac{(7220)(1.96).(0.5)(0.5)}{7220(0.05)^2 + (1.96).(0.5)(0.5)} = 364$$

شهرستان زیرکوه، با وسعت ۷۹۴۴ کیلومترمربع، از شمال به شهرستان خواف، از جنوب به شهرستان درمیان، از غرب به شهرستان قاینات و از شرق با کشور افغانستان هم‌مرز است. این شهرستان از سه بخش به نام‌های مرکزی به مرکزیت شهر حاجی آباد شامل دهستان‌های زیرکوه و پترگان؛ زهان به مرکزیت شهر زهان شامل دهستان‌های زهان و افین؛ شاسکوه به مرکزیت آبیز شامل دهستان‌های شاسکوه و بهناباد تشکیل شده است. مرکز این شهرستان در موقعیت ۶۰ درجه و ۳۴ ثانیه طول شرقی و ۳۳ درجه و ۳۶ دقیقه عرض شمالی واقع است (مرکز آمار ایران، ۱۴۰۱: ۵۱).

نقشه ۱. شهرستان زیرکوه و پراکنش سکونتگاه‌های روستایی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول ۲. روستاهای نمونه تحقیق به تفکیک دهستان و سهم نمونه

بخش	دهستان	روستا	خانوار	نمونه	بخش	دهستان	روستا	خانوار	نمونه
مرکزی	زیرکوه	کلاته مهرک	۶۱	۳	بهناباد		کریزان	۱۰۴	۶
		حسین آباد تاجکوه	۶۴	۳			استند	۳۱۹	۱۶
		همت آباد	۶۴	۳			بهمن آباد	۴۵۰	۲۳
		چشمه بید	۷۴	۴			فندخت	۴۶۳	۲۳
	زیرکوه	بقرای	۸۴	۴	افین		زردان	۵۲	۳
		حسین آباد	۸۵	۴			شاج	۵۴	۳
		آهنگران	۹۸	۵			حسین آباد	۵۵	۳
		اردکول	۱۱۰	۶			عباس آباد	۹۳	۵
		ملکی	۱۱۷	۶			شیرخند	۱۰۵	۶
		پیشبر	۱۲۶	۶			کبودان	۲۸۲	۱۴
		حسن آباد	۱۴۷	۷			افین	۴۰۲	۲۰
		گزخت	۱۹۶	۱۰			مقیلان	۵۲	۳
		بمرود	۳۱۴	۱۶	زهان		سردوان	۹۰	۵
		شاهرخت	۶۵۲	۳۳			بمرود	۹۱	۵
	پترگان	معصوم آباد	۶۰	۳			بای مرغ	۱۰۷	۶
		چاه عمیق	۷۲	۴			کلاته مزار	۱۰۸	۶
		محمدآباد	۹۸	۵	زهان		سارجین	۱۱۱	۶
		چاه زرد	۹۹	۵			جان احمد	۱۱۶	۶
شاسکوه	شاسکوه	بارنجگان	۴۰۰	۲۰			فخران	۱۲۶	۶
		نوده	۵۴	۳			پردان	۱۳۴	۷
		میرآباد	۹۶	۵			پایهان	۱۳۶	۷
		اسفاد	۲۲۱	۱۱			شیرگ	۳۴۰	۱۷
		بیدخت	۵۶	۳	جمع	-	-	-	۳۷۳
		چاه پایاب	۸۲	۴			-	-	۷۲۲۰

(منبع: مرکز آمار ایران و یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴)

یافته‌های پژوهش

برای سنجش شاخص‌های هشت‌گانه‌ی حکمروایی خوب به تفکیک بخش، از آماره‌های گرایش مرکزی و پراکندگی استفاده شده است. همچنین وضعیت حکمروایی براساس شاخص‌های مورد نظر رتبه‌بندی و در نهایت با توجه به حجم مناسب نمونه (۳۷۲ خانوار) و نرمال بودن داده‌ها، که از طریق آزمون کلموگروف اسمیرنوف به دست آمد، تأیید شد (به دلیل طولانی شدن مطالب از ذکر جزئیات آن خوداری می‌شود). از آزمون استنباطی تی تک‌نمونه‌ای برای معنی‌داری میانگین شاخص‌ها استفاده شده است. میانگین پاسخ‌های خانوارهای نمونه تحقیق به شاخص‌های حکمروایی خوب در محدوده‌ی مورد مطالعه براساس نظر جامعه‌ی محلی به قرار زیر است:

با توجه به مندرجات جدول ۳، در بخش مرکزی شهرستان زیرکوه، شاخص‌های مشارکت، قانون‌محوری، پاسخگویی و اجماع‌محوری بالاتر از حد متوسط و شاخص‌های مسئولیت‌پذیری، شفافیت، کارایی و عدالت‌محوری پایین‌تر از حد متوسط قرار دارد. شاخص مشارکت (با میانگین ۳/۴۲) بالاترین میانگین و شاخص عدالت‌محوری (با میانگین ۲/۰۶) پایین‌ترین عدد را به خود اختصاص داده است. از منظر خانوارهای نمونه تحقیق در بخش شاسکوه شاخص‌های مشارکت، قانون‌محوری، پاسخگویی و اجماع‌محوری دارای وضعیت متوسط و بالاتر از حد مطلوب عددی (۳) بود و سایر شاخص‌ها کمتر از حد مطلوب ارزیابی شد، همچنین شاخص مشارکت با میانگین ۳/۳۸ در مرتبه‌ی نخست و شاخص مسئولیت‌پذیری با میانگین ۲/۳۳ در مرتبه‌ی آخر قرار می‌گیرد. یافته‌های تحقیق در بخش زهان نشان داد که شاخص‌های مشارکت، قانون‌محوری و اجماع‌محوری بیشتر از حد متوسط و بقیه شاخص‌ها کمتر از حد متوسط بوده است. نتایج آزمون نشان می‌دهد که در تمامی بخش‌های شهرستان زیرکوه شاخص مشارکت بالاتر از حد مطلوب عددی و در رده‌ی نخست قرار گرفته است که نشانگر ظرفیت‌های مشارکتی جامعه‌ی روستایی در مدیریت نوین روستایی در محدوده‌ی مورد مطالعه است؛ با این حال، نتایج حاصل از آزمون برای وضعیت حکمروایی خوب در محدوده‌ی مورد مطالعه نمایانگر وضعیت نامطلوب حکمروایی روستایی در این محدوده است؛ به طوری که در بخش مرکزی میانگین شاخص‌های حکمروایی روستایی ۲/۵۲، در بخش شاسکوه این میانگین ۲/۸۷ و در بخش زهان ۲/۸۴ بوده و از نظر آماری نیز معنی‌دار است.

جدول ۳. نتایج آزمون تی تک‌نمونه‌ای شاخص‌های حکمروایی خوب به تفکیک بخش‌ها

شاخص	مرکزی	شاسکوه	زهان
مشارکت	میانگین	۳/۴۲	۳/۴۱
	معنی‌داری	۰/۰۱۴	۰/۰۲۵
قانون‌محوری	میانگین	۳/۳۱	۳/۳۲
	معنی‌داری	۰/۰۰۰	۰/۰۲۱
پاسخ‌گویی	میانگین	۳/۱۰	۲/۹۸
	معنی‌داری	۰/۰۰۰	۰/۰۳۲
مسئولیت‌پذیری	میانگین	۲/۵۶	۲/۴۶
	معنی‌داری	۰/۰۳۱	۰/۰۰۰
اجماع‌محوری	میانگین	۳/۱۳	۳/۰۱
	معنی‌داری	۰/۰۴۲	۰/۰۰۲
شفافیت	میانگین	۲/۵۴	۲/۴۵
	معنی‌داری	۰/۰۱۰	۰/۰۰۳
کارایی و اثربخشی	میانگین	۲/۱۲	۲/۳۶
	معنی‌داری	۰/۰۰۰	۰/۰۱۷
عدالت‌محوری	میانگین	۲/۰۶	۲/۷۶
	معنی‌داری	۰/۰۱۱	۰/۰۴۲
جمع	میانگین	۲/۵۲	۲/۸۴
	معنی‌داری	۰/۰۴۳	۰/۰۱۱

(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴)

در ادامه، شاخص‌های حکمروایی خوب، در سطح مناطق روستایی شهرستان، سنجش و با استفاده از آزمون تی تک‌نمونه‌ای مورد آزمون قرار گرفت. نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد که شاخص مشارکت در روستاهای مورد مطالعه‌ی شهرستان زیرکوه دارای بالاترین میانگین (۳/۴۰) و شاخص‌های قانون‌محوری با میانگین (۳/۲۸)، پاسخ‌گویی با میانگین (۳/۱۱) در حد نسبتاً مطلوب و سایر شاخص‌ها (مسئولیت‌پذیری، اجماع‌محوری، شفافیت، کارایی و اثربخشی، عدالت‌محوری) پایین‌تر از حد مطلوب عددی آزمون ارزیابی شد. همچنین شاخص کارایی و اثربخشی دارای پایین‌ترین میانگین (۲/۳۴) از منظر جامعه‌ی نمونه تحقیق بود و از وضعیت نامناسب‌تری نسبت به سایر شاخص‌ها قرار داشت.

جدول ۴. نتایج آزمون تی تک‌نمونه ای شاخص‌های حکمروایی خوب سکونتگاه‌های

روستایی نمونه تحقیق

مطلوبیت عددی آزمون (۳)						
شاخص	میانگین	آماره آزمون تی	درجه آزادی	سطح معناداری	اختلاف از میانگین	وضعیت حکمروایی خوب
مشارکت	۳/۴۰	۲/۴۵	۳۷۲	۰/۰۳۲	۰/۴	نسبتاً مطلوب
قانون‌محوری	۳/۲۸	۲/۷۹	۳۷۲	۰/۰۰۶	۰/۲۸	نسبتاً مطلوب
پاسخ‌گویی	۳/۱۱	۴/۳۸	۳۷۲	۰/۰۲۴	۰/۱۱	نسبتاً مطلوب
مسئولیت‌پذیری	۲/۴۵	۲/۶۴	۳۷۲	۰/۰۰۰	-/۵۵	نامطلوب
اجماع‌محوری	۳/۱۱	۲/۵۷	۳۷۲	۰/۰۱۲	۰/۱۱	نسبتاً مطلوب
شفافیت	۲/۴۵	۵/۳۲	۳۷۲	۰/۰۰۰	-/۵۵	نامطلوب
کارایی و اثربخشی	۲/۳۴	۳/۵۳	۳۷۲	۰/۰۰۰	-/۶۶	نامطلوب
عدالت‌محوری	۲/۴۹	۵/۸۱	۳۷۲	۰/۰۰۰	-/۵۱	نامطلوب

(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴)

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف ارزیابی وضعیت حکمروایی خوب در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان زیرکوه انجام شد. نتایج حاصل از تحلیل داده‌های حاصل از عملیات پیمایشی در ۴۶ روستای بالای ۵۰ خانوار نشان می‌دهد که، از میان هشت شاخص اصلی حکمروایی خوب، تنها شاخص مشارکت در هر سه بخش مورد مطالعه (مرکزی، شاسکوه و زهان) دارای میانگینی بالاتر از سطح مطلوب عددی (۳) بوده و از نظر آماری نیز معنادار گزارش شده است. این یافته بیانگر آن است که جامعه‌ی روستایی محدوده‌ی مورد مطالعه دارای ظرفیت و تمایل بالایی برای مشارکت در فرایندهای تصمیم‌گیری و مدیریت محلی است. ظرفیت‌های مشارکتی چه از حیث مشارکت ذهنی (ذهنیت افراد نسبت به مشارکت، تفکر مشارکتی و اراده‌ی جمعی و مشارکتی در حل مشکلات) و چه جنبه‌ی عینی (شامل مشارکت بین روستاییان، مشارکت در فعالیت‌های عمومی و اجتماعی) در محدوده‌ی مورد مطالعه در حد مطلوبی قرار دارد. در مقابل، سایر شاخص‌ها از جمله شفافیت، مسئولیت‌پذیری، عدالت‌محوری، کارایی و اثربخشی وضعیت نامطلوبی داشته‌اند؛ به‌ویژه شاخص‌های کارایی و اثربخشی (میانگین: ۲/۳۴) و عدالت‌محوری (میانگین: ۲/۴۹) در پایین‌ترین سطح قرار گرفته‌اند. این نتایج نشان می‌دهد که ساختارهای حکمرانی در نواحی روستایی مورد مطالعه، از منظر جامعه‌ی محلی، با چالش‌های جدی در زمینه‌های اثربخشی، عدالت‌محوری و شفافیت مواجه است. به‌طور کلی، با وجود ظرفیت‌های مشارکتی، وضعیت حکمروایی خوب از منظر جامعه‌ی محلی در سه بخش شهرستان زیرکوه از وضعیت مطلوبی برخوردار نیست. نتایج پژوهش حاضر با نتایج به دست آمده از خسروی (۱۳۹۶)، دادورخانی و همکاران (۱۳۹۰) هم‌خوانی دارد اما با نتایج تحقیق خلیلی و همکاران (۱۴۰۳) متفاوت است؛ دلایل این تفاوت و تشابه در یافته‌های پژوهش‌های مورد نظر و تحقیق حاضر را باید در ویژگی‌های محیط جغرافیایی (طبیعی و انسانی) جست‌وجو کرد. با توجه به یافته‌های تحقیق، پیشنهاد‌های زیر برای بهبود وضعیت حکمروایی خوب در مناطق روستایی شهرستان زیرکوه ارائه می‌گردد:

- افزایش شفافیت و پاسخ‌گویی نهادهای محلی: ایجاد سازوکارهای نظارت مردمی، اطلاع‌رسانی مؤثر، و تقویت گزارش‌دهی می‌تواند موجب ارتقای اعتماد عمومی و مشروعیت نظام حکمرانی در سطح محلی شود.
- توانمندسازی نهادهای روستایی: تقویت دانش و مهارت‌های تخصصی اعضای شوراهای اسلامی و مدیران دهیاری‌ها از طریق آموزش‌های مستمر در زمینه‌ی حکمروایی و توسعه‌ی پایدار ضروری است.
- ارائه‌ی عدالت‌محور خدمات عمومی: بازنگری در الگوی تخصیص منابع و اولویت‌بندی پروژه‌های عمرانی با رویکرد عدالت فضایی و نیازمحور می‌تواند نابرابری‌های موجود را کاهش دهد.
- ارتقای کارایی نهادی: بازطراحی فرایندهای اجرایی و کاستن از پیچیدگی‌های اداری در نهادهای محلی با هدف بهبود عملکرد و افزایش اثربخشی سیاست‌ها پیشنهاد می‌شود.

تعارض منافع: هیچ گونه تعارض منافع در این پژوهش وجود ندارد.

منابع

- بوذرجمهری، خدیجه، اسماعیلی، آسیه، و رومیانی، احمد (۱۳۹۶). نقش دانش بومی روستاییان در زیست‌پذیری مناطق روستایی؛ موردشناسی: روستاهای دوین و توکور شهرستان شیروان. *جغرافیا و آمایش شهری منطقه‌ای*، ۷(۲۴)، ۹۳-۱۱۰.
- خلیلی، لطیفه، کاظمیه، فاطمه و یادآور، حسین (۱۴۰۳). ارزیابی اثرات حکمروایی خوب در پایداری روستاها (مورد مطالعه: روستاهای بدوستان غربی شهرستان هریس). *جغرافیا و روابط انسانی*، ۷(۱)، ۸۹-۱۱۳.
- خداپناه، کیومرث (۱۴۰۰). ارزیابی اثرات حکمروایی شایسته بر زیست‌پذیری روستاها؛ مورد مطالعه: بخش مرکزی شهرستان اردبیل. *برنامه ریزی منطقه‌ای*، ۱۱(۴۱)، ۸۳-۱۰۰.
- خسروی، نرگس (۱۳۹۶). بررسی تطبیقی شاخص‌های حکمروایی مطلوب و توسعه پایدار روستایی (مورد مطالعه شهرستان بیرجند) (پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی). دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران.
- دادورخانی، فضیله، سلمانی، محمد، فرهادی، صامت، و زارع، زهره (۱۳۹۰). حکمروایی خوب راهبردی برای کاهش فقر روستایی. *نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی (جغرافیای انسانی)*، ۳(۴)، ۱۲۰-۱۰۳.
- رحمانی فضلی، عبدالرضا، منشی‌زاده، رحمت‌الله، رحمانی، بیژن، و علیپوریان، جهان‌بخش (۱۳۹۶). تحلیل جایگاه مدیریت روستایی مبتنی بر رویکرد حکمروایی خوب در توسعه پایدار روستایی (مطالعه موردی: مقایسه بخش مرکزی کوه‌دشت و بخش لواسانات). *مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی*، ۶(۱)، ۱۷-۳۴.
- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا، عظیمی آملی، جلال، پورطاهری، مهدی، و احمدی‌پور، زهرا (۱۳۹۰). تبیین رابطه رهیافت حکمروایی خوب و توسعه پایدار روستایی در مناطق روستایی استان مازندران. *پژوهش‌های روستایی*، ۲(۴)، ۱-۳۴.
- شریف‌زاده، محمد شریف، عبدالله‌زاده، غلامحسین، صالحی طالشی، فاطمه، و خواجه شاهکوهی، علیرضا (۱۳۹۶). حکمروایی شایسته مبتنی بر سرمایه اجتماعی در مدیریت روستایی در شهرستان جویبار. *آمایش جغرافیایی فضا*، ۷(۲۳)، ۱۰۵-۱۲۲.

عظیمی آملی، جلال، و رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا (۱۳۹۳). حکمروایی روستایی: مدیریت توسعه پایدار. تهران: سمت.

فاطمی‌نیا، سیاوش (۱۳۸۶). فرهنگ شهروندی: محصول و محمل حاکمیت خوب، سازمان کارا و شهروند فعال. رفاه/اجتماعی، ۷(۲۶)، ۳۵-۵۸.

مرکز آمار ایران (۱۴۰۱). سالنامه آماری استان خراسان جنوبی. بازیابی شده در: ۱۴۰۴/۲/۲۰، از: <https://amar.org.ir/Portals/0/PropertyAgent/6200/Files/36320/401-29-01.pdf>
مؤمنی، احمد، جهانشیری، ماندانا، و عزمی، آنیژ (۱۳۹۹). اثرات حکمروایی خوب بر زیست‌پذیری سکونتگاه‌های پیراشهری در دهستان آدران. توسعه فضاها/پیراشهری، ۲(۳)، ۱۹۳-۲۰۵.

Bednarek-Szczepańska, M. (2024). The Role of Local Communities in the Process of Siting of the Unwanted Facilities within the Rural Areas in Poland. *Eastern European Countryside*, 25. Doi:10.12775/EEC.2019.003.

Barker, D. (2000). Local Governance: a model of sustainable rural resource management for the third world. *Int. Journal of agricultural resources, governance and ecology*, 1(1), 43-55.

Beryl, A., Radin., Robert, Agranoff., Ann, O'm., Bowman., C., G., Buntz., J., Steven, Ott., Barbara, S., Romzek., Robert, E., Wilson. (2022). *New Governance for Rural America: Creating Intergovernmental Partnerships*. Kansas open book, University of Kansas Doi: 10.17161/1808.32697

Chen, Z., Li, Y., Liu, Y., & Liu, X. (2021). Does rural residential land expansion pattern lead to different impacts on eco-environment? A case study of loess hilly and gully region, China. *Habitat International*, 117, 102436.

Davids, G., Prince, T., Makiva, M., & Fagbadebo, O. (2021). A Rural Perspective on the Practice and Challenges of Community Participation in Post-Apartheid South Africa Insights from Rural Beaufort-west Municipality. *Journal of African Studies and Development*, 11(3), 47-56

Dazhuan, Ge., Yuqi, Lu. (2021). A strategy of the rural governance for territorial spatial planning in China. *Journal of Geographical Sciences*, 31(9)1349-1364, Doi: 10.1007/S11442-021-1900-6.

- Detotto, C., Giannoni, S. & Goavec, C. (2021). Does good governance attract tourists? *Tourism Management*, 82(3)104-155. Doi: 10.1016/j.tourman.2020.104155.
- Elmenofi, G.A.G., El Bilali, H. & Berjan, S. (2014). Governance of rural development in Egypt. *Agricultural Science*, 59(2), 285-296.
- Evans, P. B. (Ed.). (2002). *Livable cities: Urban struggles for livelihood and sustainability*. University of California Press.
- Faiz, A., Wang, W., & Bennett, C. (2012). Sustainable rural roads for livelihoods and livability. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 53(3) 1-8.
- Goodwin, M. (1998). The Governance of Rural Areas: Some Emerging Research Issues and Agendas. *Journal of Rural Studies*, 14 (1), 5-12.
- Hu, G., Wang, J., Fahad, S., & Li, J. (2023). Influencing factors of farmers' land transfer, subjective well-being, and participation in agri-environment schemes in environmentally fragile areas of China. *Environmental Science and Pollution Research*, 30(2), 4448-4461.
- Ichplani, P., Kumar, A., & Mayberry, J. (2018). Engaging Rural Communities in Communication Processes. *The Journal of Development Communication*, 29(2), 62-75.
- Mc Gill, R. (1998). Urban Management in Developing Countries. *Cities*, 15 (6), 463-471. Doi:10.1016/S0264-2751(98)00041-9
- Mouratidis, K., & Yiannakou, A. (2022). What makes cities livable? Determinants of neighborhood satisfaction and neighborhood happiness in different contexts. *Land use policy*, 112(1), 783-794. Doi:10.1016/j.landusepol.2021.105855
- Ruth, M., & Franklin, R. S. (2014). Livability for all? Conceptual limits and practical implications. *Applied Geography*, No. 49, 18-23. Doi:10.1016/j.apgeog.2013.09.018.
- Usón, Tomás J., Klonner, C., & Hofle, B. (2016). Using participatory geographic approaches for urban flood risk in Santiago de Chile: Insights from a governance analysis. *Environmental Science & Policy*, 66(2), 62-72. Doi:10.1016/j.envsci.2016.08.002.
- Yurui, L., Luyin, Q., Qianyi, W., & Karácsonyi, D. (2020). Towards the evaluation of rural livability in China: Theoretical framework and

- empirical case study. *Habitat International*, No. 105, 102-241. Doi:10.1016/j.habitatint.2020.102241.
- Zhu, B., Yang, M., & Chu, X. (2024). Good governance and innovation: Economic freedom matters. *Technological Forecasting and Social Change*, 205(3), 123527. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2024.123527>.
- Zaitul, Z., Desi, I., & Neva, N. (2023). Good Governance in Rural Local Administration. *Administrative Sciences*, 13(1), 1-19, Doi:10.3390/admsci13010019.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی